

Eesti artiklite andmebaas ISE

Külli Solo (RiTo 19), Eesti Rahvusraamatukogu parlamendiinfo keskuse juhtiv spetsialist

2. jaanuaril 2009 avati kasutajaile Eesti artiklite andmebaas *Index Scriptorum Estoniae*(ISE) aadressil. ISE koondab raamatukogude inforessursid ning võimaldab jõuda artikli täistekstini vabalt kasutatavates digitaalarhiivides ja võrguväljaannetes.

Suuri otsingumootoreid ja ajakirjandusväljaannete veebiarhiive kasutades ei pruugi Eesti artiklite otsingud olla edukad, sest kõiki tekste pole elektroonilisel kujul olemas ning osa neist võib tarkvarauuenduste käigus kaduma minna. Ajakirjanduse veebiarhiivid on tihti ebapüsivad ja otsisüsteemid kõikuva kvaliteediga ning kogumikes ilmuvate artiklite kohta me tavaliste otsimootoritega infot ei leia. Siinkohal tulevad appi raamatukogude artikliandmebaasid, mida on koostatud juba 1990. aastate algusest ja mis võivad sisaldada andmeid tagasiulatuvalt isegi 20. sajandi algusest.

Artiklibaasid raamatukogudes

Alates 1990. aastatest on raamatukogud teinud koostööd ja püüdnud leida ühist keskkonda, mida kasutada artiklite andmebaaside koostamiseks. Raamatukogude avalike huvide ühiseks teostamiseks asutati 1996. aastal mittetulunduslik ühendus ELNET Konsortsium (Estonian Libraries Network Consortium), mille põhieesmärk on kasumit mittetaotlev teaduse, kultuuri ja hariduse toetamine raamatukogude ühistegevuse arendamise kaudu. 1990. aastate lõpul alustasid ELNET Konsortsiumi raamatukogud artiklite sisestamist e-kataloogi ESTER. Aja jooksul ilmnis, et see lahendus ei rahuldanud kõiki kasutajaid ja koostajaid, sest monograafiad ja artiklid ühes andmebaasis tekitasid segadust. Kõigepealt eraldus Rahvusraamatukogu, kes avas 2002. aastal veebis sotsiaal- ja humanitaarteaduste andmebaasi ISE. Tallinna Ülikooli Akadeemiline Raamatukogu hakkas koostama oma andmebaase, kasutades Biblioserveri tarkvara. Kuid vajadus uue tarkvara ja koostöö järele jäi. 2007. aastal algasid taas läbirääkimised ja ettevalmistustööd ning kaheteistkümne ELNET Konsortsiumisse kuuluva raamatukogu koostöö tulemusena loodi ühine uus Eesti artiklite andmebaas Index Scriptorum Estoniae – ISE aadressil <http://ise.elnet.ee>. Selle algse seisuga moodustasid e-kataloogist ESTER üle kantud artiklikirjed 1999. aastast alates, andmebaasi hakati jooksvalt täiendama ning see avati kasutajaile 2. jaanuaril 2009. Andmebaasis leidub ka artikleid aastatest 1920–1990. Enamasti on need väljaspool Eestit avaldatud Eesti autorite kirjutised või Eesti kohta välismaal ilmunu. Igapäevaselt lisandub andmebaasi ligikaudu 200 uut artiklit. Andmete ülekandmine teistest artiklibaasidest jätkub 2009. aasta lõpuni, näiteks Rahvusraamatukogu humanitaar- ja sotsiaalteaduste artiklite andmebaasist ISE, Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu Biblioserveri baasidest jm. Eesmärk on koondada lähiaastail ISE-sse kõikide koostöös osalevate raamatukogude poolt seni koostatud artikliandmebaasid, et artiklite otsinguks saaks kasutada ühtset keskkonda, olenemata otsitavate artiklite temaatikast.

Mida võib leida

Andmebaasi koostatakse Eestis ilmunud ja välismaal eesti keeles ilmunud kogumike, jätkväljaannete, ajakirjade ja ajalehtede põhjal. Alates 2009. aasta algusest bibliografeeritakse artikleid ligi 420 jätkväljaandest ja ajakirjast, lisaks ligi 100-st eesti- ja venekeelsest päeva-, nädala- või maakonnalehest. Välisteavikutest bibliografeeritakse ainult *Estonica*'t sisaldavad artiklid. Andmebaas koondab artikleid, intervjuusid, kõnesid, arvustusi, ettekandeid, esseid jms. Kirjeldatud on ka ajakirjanduses ilmunud ilukirjandust, näiteks proosat, luulet, näidendeid, samuti rahvaluulet ja katkendid neist. Artiklid

ajalehtedest bibliografeeritakse valdavalt ilmumispäeval või paari päeva jooksul, ajakirjadest ühe kuu ja kogumikest poole aasta jooksul pärast raamatukokku saabumist. Artiklid on põhjalikult kirjeldatud, märksõnastatud ja vajaduse korral annoteeritud. Võimalik on kasutada nii liht- kui ka liitotsingut. Otsida saab sõna, autori, pealkirja, väljaande, märksõna või ilmumisaja järgi, personaalia registris isiku nime järgi. Märksõna väli võimaldab leida informatsiooni ka ilmunud teoste, toimunud teatrietenduste, kontsertide jms kohta, samuti on märksõna järgi hõlpsasti leitavad teisi riike puudutavad artiklid. Kõikide otsingute juures on kasutajat abistavad tekstid. Otsingutulemuste mahtu on võimalik piirata, kasutades temaatilisi alambaase:

- haridus;
- humanitaaria (ajalugu, religioon, filosoofia, etnoloogia, psühholoogia, kultuuri üldküsimumused jm);
- keel ja kirjandus;
- kunst, muusika, teater, film;
- ühiskonnateadused (majandus, poliitika, õigus jm);
- loodus- ja täppisteadused;
- meditsiin ja tervishoid;
- maamajandus ja keskkond;
- sport, turism, vaba aeg;
- tehnika, tööstus, ehitus, IT.

Andmebaas ei sisalda koolialmanahhe, reklaamtrükiseid, esoteerilisi väljaandeid jms. Infot täienduste kohta avaldatakse andmebaasi esilehel rubriigis “Viimased uuendused...”, täiendavate artiklibaaside kohta leiab infot rubriigist “Teised artiklibaasid”. Andmebaasi ISE on võimalik kasutada nii eesti kui ka inglise keeles, märksõnad on siiski vaid eestikeelsed.

Riiklike institutsioonide töö kajastamine artiklite andmebaasis

Võimalikult täielikult bibliografeeritakse andmebaasi Riigikogu, Vabariigi Valitsuse, Presidendi Kantselei, ministriumide, ametite jt riiklike institutsioonidega seonduvat, nii üleriigilistest kui ka maakondlikest väljaannetest. Leidub päevakajalisi artikleid Eesti ja teiste riikide poliitikast ning põhjalikumaid analüüse poliitika erinevate aspektide kohta. Andmebaasi on koondatud ka Eesti õigussüsteemi ning õigusprobleeme kajastavad artiklid, intervjuud, samuti õiguslaste teoste retsensioonid. Kindlasti bibliografeeritakse artiklid, kus kajastatakse Riigikogu liikmete, fraktsioonide ja komisjonide, õiguskantsleri, justiitsministri, Riigikohtu esimehe ja riigiametnike seisukohti ning prognoose, ekspertarvamusi ja huvirühmade ettepanekuid seaduste ja seaduseelnõude kohta. Näiteks praegu väga aktuaalsel haldusreformiteemal leiab kajastamist valdav osa artiklitest, mis on ilmunud maakonnalehtedes, üleriigilistes ajalehtedes ja ajakirjades ning kogumikes. Riigikogu puudutavad artiklid leiab märksõna “Riigikogu” kasutades, seejuures on bibliografeeritud ka välismaal ilmunud kirjutised. Asutuse nimetus on märksõnana kasutusel ka ministriumide, ametite ja teiste valitsusasutuste puhul. Teiste riikide parlamente käsitlevad artiklid on hõlpsasti leitavad märksõna “parlamendid” järgi. Ühe isiku kõik kirjutised, intervjuud ja kommentaarid on leitavad autoriotsinguga.

Mida otsingul tähele panna

Otsingu alustamiseks ei pruugi teada konkreetset nime või märksõna, sest isegi paari algustähe sisestamisel avaneb otsingu teises etapis vastav loend, mis hõlbustab õige sõnakuju valikut. Üldmõistete puhul on märksõnad mitmuses, näiteks “luuletused”, “lasteaiad”, “linud”, ja terminid ainsuses, näiteks “luik”, “luuderohi”. Ansambli Lindpriid kohta kirjutatu leiab hõlpsasti, kui otsida märksõna “Lindpriid” järgi. Põhjalikumalt saab märksõnu uurida Eesti märksõnastikust. Raamatukogudes on seni kasutatud

andmebaaside tarkvarad olnud erinevad, seetõttu tuleb otsingul arvestada asjaolu, et andmebaas sisaldab venekeelseid kirjeid nii transkribeeritult kui ka kirillitsas. Jooksvalt lisatavad venekeelsed artiklid sisestatakse kirillitsas. Ühe ja sama autori eesti- ja venekeelse nimekuju puhul kasutatakse ristviitamist. Varasemate andmebaaside ülekandmise perioodil võivad mõnede väljaannete pealkirjad olla ühtlustamata ning võib esineda topeltkirjeid. Rahvusraamatukogu korraldab andmebaasi tutvustamiseks tasuta koolitusi.

Seotus teiste andmebaaside ja täistekstidega

Artiklikirjed on seotud e-kataloogiga ESTER, kust saab kontrollida väljaande leidumust Eesti suuremates raamatukogudes. Samuti on võimalik jõuda osa artiklite täistekstini, sest kirjetes on lingid raamatukogude digitaalarhiividele (Rahvusraamatukogu digitaalarhiivi DIGAR ja Tartu Ülikooli Raamatukogu digitaalarhiivi dSpace) ning ajakirjade ja jätkväljaannete võrguväljaannetele. Praegu on andmebaasis lingid 36 ajalehele ning ligikaudu 30 ajakirjale ja jätkväljaandele. Bibliografeeritud on ka ainult elektrooniliselt ilmuv ajakiri Õiguskeel, mille täistekstid on veebis vabalt kasutatavad. Täistekstide lingid digitaalarhiivi DIGAR praeguses kasutajakeskkonnas viivad väljaande ilmumisaastale, seega tuleb artikli täistekstini jõudmiseks teha veel paar klikki, valides soovitud kuu ja kuupäeva. Paljusid artikleid saab siiski lugeda vaid ajalehe või ajakirja trükiväljaandest raamatukogude lugemissaalides.

Vaba juurdepääs

Kõigile kasutajaile vabalt kättesaadav artikliandmebaas on ka laiemas mastaabis erakordne, sest enamik maailmas loodavatest samalaadsetest toodetest koostatakse kommertslikel alustel ja nende kasutamine on tasuline. Eesti artiklite andmebaas ISE koondab suure osa Eestis ilmuvatest artiklitest koos põhjalike andmetega ühte, tasuta kasutatavasse andmebaasi. See säästab raamatukogude tööressursse ja muudab artikliotsingu tunduvalt lihtsamaks. Ei maksa unustada, et Eestisuguses väikeriigis ilmub valdav osa informatsioonist just perioodilistes väljaannetes, selle kogumine ja kättesaadavaks tegemine annab oma panuse ka eesti keele ja kultuuri säilimisse. Täiendavat informatsiooni andmebaasi ISE ja seda koostavate raamatukogude kohta leiab aadressil <http://www.elnet.ee/ise>.